

Overgenomen uit: *Begijnhofkrant* 58 (2017) 7 - 11

WAREN ER BEGIJNEN IN MIDDELEEUWS ENGELAND?

Norwich

Hugo Vanden Bossche.

Tussen 1225 en 1228 schreef de cisterciënzermonnik Caesarius van Heisterbach (ca. 1180 - 1240): “Deze vrouwen, die zo talrijk zijn in het bisdom Luik, leven tussen de mensen. Hoewel ze gehuld zijn in lekenkledij, zijn ze dichter bij God dan vele kloosterlingen. Ze leven een kluzenaarsbestaan tussen de massa, verkiezen het spirituele boven het wereldlijke en kuisheid boven werelds vertier.”¹

Deze lekenvrouwen, die geen eeuwige geloften aflegden, maar wel vrijwillig de kuisheid in acht namen, in armoede (sober) leefden en hun familie verlieten om zich aan hun hemelse Bruidegom over te geven², wijdden zich aan ziekenzorg, gebed en contemplatie. Zij werden vanwege hun vrome levenswijze bewonderd door een beperkte groep van hervormingsgezinde religieuzen, zoals onder meer Jacob van Vitry (Jacques de Vitry, regulier kanunnik, bisschop van Akko en later kardinaal), de dominicaan Thomas van Cantimpré, de bovenvermelde cisterciënzermonnik, de cisterciënzers van Villers, zoals Goswin van Bossut, en magister Guido van Nijvel. Ze werden ‘mulieres religiosae’ of devote vrouwen genoemd.¹⁻⁶

De opvattingen van deze ‘bewonderaars’ werd echter niet door iedereen gedeeld, integendeel.

In *Sermo II ad Virgines*,^{3,6} een tweede sermoen voor (vrome) maagden uit de jaren 1227–1240, vermeldde kardinaal Jacob van Vitry dat deze vrome vrouwen bespot werden:

“Dan zeggen zij, de wijzen dezer wereld, met name de van hervorming afkerige, seculiere prelaten en andere boosaardige lieden: ‘Kijk, die wil beguina (begijn) zijn – want aldus noemt men hen in Vlaanderen en Brabant – of papelarda – want zo betitelt men ze in Frankrijk (in Francia) – of humiliata – zoals men zegt in Lombardije – of bizocca (bizoke⁶) – dat is hun benaming in Italië – of coquenunne – zoals men ze heet in Teutonië [een omschrijving die naast Duitsland ook Brabant, Henegouwen, Luik en Loon omvatte⁵].’ En met zulke spot- en lasternamen pogen voorgenoemde lui de maagden die zich voorgenomen hebben de zuiverheid te bewaren, van hun heilig besluit af te trekken.” Uit dit sermoen blijkt niet alleen dat deze vrome vrouwen bespot werden, maar vooral dat Jacob van Vitry tijdens zijn vele reizen niet alleen in de Lage landen, maar ook in Frankrijk, Duitsland en Italië vrouwen ontmoette die, zoals Maria van Oignies, Juetta van Hoei, Ida van Nijvel en andere vrome vrouwen in de Brabantse en Luikse gewesten, als *mulieres religiosae* leefden.

Deze vrouwen zal men later begijnen, *béguines*, *Beginen*, *beghinae* of *pinzochere* (devoten, Italië⁷) noemen. Jacob is niet in Spanje geweest, want daar had hij *beatas* gevonden.⁸

Ook L.J.M. Philippen³ vermeldt in zijn nog steeds waardevolle wetenschappelijk werk *De begijnhoven. Oorsprong, geschiedenis, inrichting*: “De middeleeuwen kenden niet alleen ‘Belgische’ begijnen, maar ook Franse, Duitse, Hollandse, Italiaanse, Zwitserse, Hongaarse en Poolse”. Zowel bij Jacob van Vitry als bij Philippen wordt aangetoond dat de begijnenbeweging een Europese beweging was, maar daarbij moet worden opgemerkt dat in vergelijking met de zuidelijke Lage Landen (inclusief Frans-Vlaanderen)⁶ en Duitsland⁹ het aantal ‘begijnen’ in de andere landen laag was. Alleen al in de zuidelijke Nederlanden werden vanaf ca. 1200 tot 1565 in 111 gemeenten en steden 221 begijnenconventen en 77 begijnhoven gesticht.⁶ Terwijl er bijvoorbeeld op het grondgebied van het huidige Zwitserland maar enkele begijnengemeenschappen waren in Zurich, Basel, Lausanne en Bern.¹⁰ Was de begijnenbeweging alleen aanwezig in continentaal Europa? Noch bij Jacob van Vitry, noch bij Philippen vinden we informatie over begijnen in Engeland.

Op zoek naar begijnen in Engeland

Terwijl de begijnenbeweging populair was in continentaal Europa⁴, is ze, althans volgens de meeste auteurs, over het Kanaal nooit echt van de grond gekomen. Nochtans was de term *beguina* zeker in het midden van de 13de eeuw ook in Engeland bekend.⁶ Zo zou magister Robert Grosseteste, theoloog, filosoof, wetenschapper en bisschop van Lincoln, tussen 1229/1230 en 1235 na een preek over ‘de waarde van religieuze armoede’ bij de franciscanen in Oxford het volgende aan een van de fraters (William of Nottingham¹¹) gezegd hebben (vrij vertaald): “Hoewel de franciscanen zeer hoog op de ladder van de armoede staan, omdat zij van bedelen leven, staan zij die leven van hun handenarbeid hoger en dichterbij de hemelse perfectie. Het zijn de ‘begijnen’ die deze hoge plaats innemen, omdat zij leven van hun handenarbeid en niet tot last zijn van de gemeenschap.”⁶

Even terzijde: Robert Grosseteste (ca. 1175- 1253, Robertus Grossatesta Lincolniensis) is een van de belangrijkste geleerden in het 13de-eeuwse Engeland.^{11, 12} Zijn ideeën hebben heel wat Oxfordse geleerden, zoals William van Ockham (voorloper van de moderne filosofie), Adam of Wodeham (een student van Ockham), Thomas Bradwardine (wiskundige, filosoof en theoloog) en Roger Bacon (theoloog, wetenschapper en taalkundige), sterk beïnvloed. Hij werd ruim honderd jaar later door John Wycliff, de morgenster van de Reformatie, op zijn minst even hoog ingeschat als Plato, Democritus van Abdera en Augustinus en hoger dan Aristoteles.¹¹

Grosseteste werd in 1235 bisschop van Lincoln, op dat ogenblik het belangrijkste bisdom van Engeland. Of hij ook in zijn bisdom een begijnengemeenschap heeft gekend, heb ik niet kunnen achterhalen. In een aantal publicaties wordt slechts een beperkt aantal informele gemeenschappen van (semi)-religieuze lekenvrouwen vermeld. Zij geleken in een aantal opzichten op kleine begijnengemeenschappen, die vooral van de 12de tot de 14de eeuw in de historische Nederlanden⁶ en Duitsland⁹ in huizen (‘conventen’) leefden. Zo blijkt uit een aantal middeleeuwse documenten dat er in York en Ipswich kleine groepen van devote vrouwen zouden hebben samengeleefd.¹³

De enige plaats waar dergelijke (kleine) gemeenschappen in de 15de eeuw echt hebben bestaan, is Norwich, de belangrijkste stad van het graafschap Norfolk, in East England.^{14, 15}

Norwich

“Een middeleeuwse, rijke stad, gebouwd dankzij de Engelse wol en wevers uit de Lage Landen.”

Zo wordt Norwich omschreven, in de middeleeuwen de belangrijkste stapelplaats (markt, of *stapel*, opslagplaats voor koopwaar) voor wol, afkomstig van onder meer Cotswolds-schape, die fijnere wol (nodig voor het weven van luxestoffen, vooral in de Lage Landen) leverden dan de schape die op de zandgronden en kustschorren in de Lage Landen zelf graasden.¹⁷

De uitvoer van de wol in ruwe vorm naar de Lage Landen werd gecontroleerd door de handelaren van de *stapel*. De plaats van de *stapel* op het vasteland werd bepaald door oorlogen, opstanden in de steden, spanningen tussen Vlaanderen en Engeland,... Rond het jaar 1340 bevond de *stapel* zich te Brugge, in de 14de en 15de het belangrijkste internationale handels- en distributiecentrum van West-Europa.¹⁸ In 1348/1349 werd de *stapel* verplaatst naar Middelburg, in Zeeland, en in 1363 verplaatsten de Engelsen hun *wol stapel* naar Calais, dat toen door de Engelsen werd bezet.¹⁹

Ondertussen werd niet alleen ruwe wol geëxporteerd, maar ook (half)afgewerkte producten.

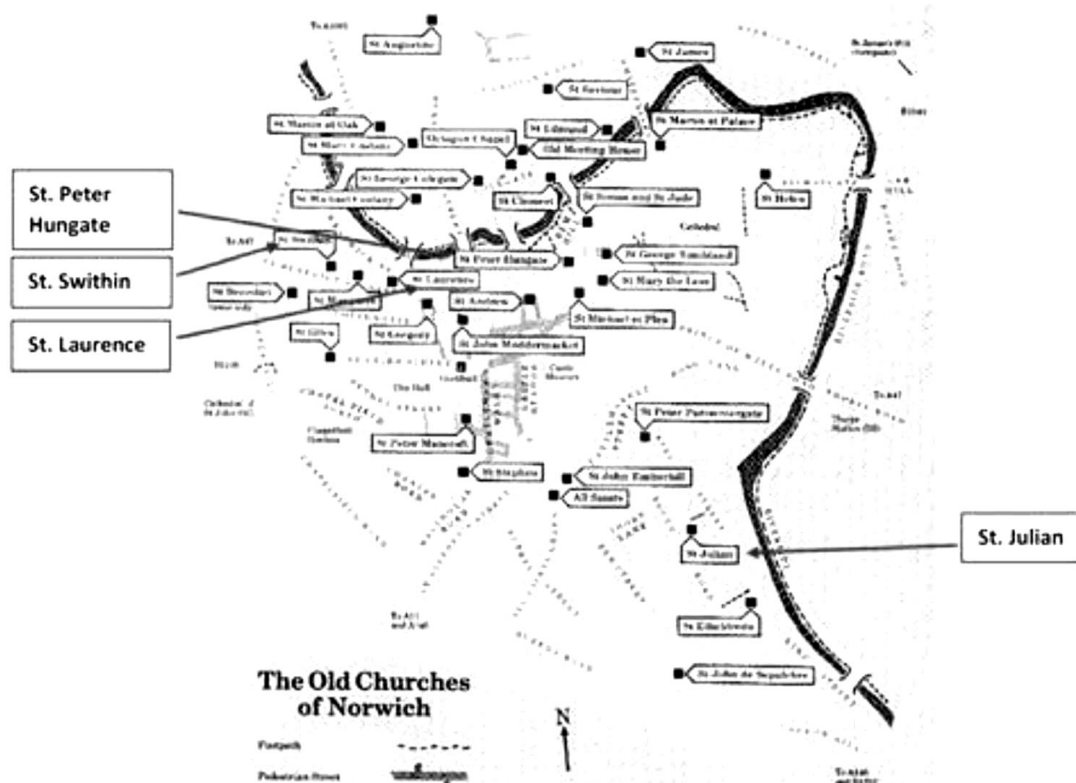
Dit hadden de Engelsen deels te danken aan koningin Filippa (Philippa) van Henegouwen (°Valenciennes, 1313 – †Windsor, 1369), gehuwd met de Engelse koning Edward III Plantagenet, en aan ‘Vlaamse’ (ook ‘Waalse’) wevers. Omstreeks 1331 liet koningin Filippa namelijk ‘Vlaamse’ wevers en textielbewerders naar Engeland komen om daar hun ambacht uit te oefenen.^{20, 21} Al in 1335 bestond er in Norwich een kolonie van wevers en textielbewerders (migranten) onder de bescherming van koningin Filippa. Deze migranten uit Vlaanderen en Brabant hebben niet alleen de fabricage van wollen stoffen ingevoerd, maar hebben ook de schapenteelt verbeterd en op basis van de Vlaamse gilden het Engelse gildesysteem mee ingesteld.²² De wol bewerking en fabricage van wollen stoffen werden de belangrijkste bron van inkomsten voor de (elite) stedelingen, handelaars en de Engelse kroon.²⁰

Even terzijde: het is niet zo dat deze migranten door de lokale bevolking steeds goed aanvaard werden (er is niets nieuw onder de zon!). De lokale wevers zagen de vreemdelingen als geprivilegieerde concurrenten. Op vele plaatsen werden de migranten aangevallen: zo werden bijvoorbeeld in Londen tijdens de Boerenrevolte (1381) een veertigtal ‘Vlamingen’ vermoord.²³ Ook in Norwich werden de Vlamingen (net zoals de joden) vanaf de 12de eeuw door de lokale burgers niet geliefd, hoewel onder meer de wevers de stad heel wat voorspoed hebben geschonken.²⁵ In 1312 waren er ‘rassenrellen’, toen de lokale bevolking Vlaamse en Waalse handelaars en vooral wevers aanviel.²⁶ Het zelf verwerken van de wol resulteerde in een verminderde export en hogere prijzen en toen de Engelse steden, zoals Norwich, hun goedkopere laken begonnen uit te voeren, werden zij geduchte concurrenten voor de Lage Landen.¹⁷ Dit moet ook een impact hebben gehad op de inkomsten van de begijnen in de Nederlanden, want in de middeleeuwen was het gros van de begijnen betrokken bij het wassen, uitpluizen, drogen, noppen, kaarden en spinnen van wol.¹

Dankzij de wol en de migranten -- er wordt beweerd dat in Norwich de van het vasteland afkomstige textielbewerders en kooplieden ongeveer een derde van de bevolking uitmaakten²⁴ -- hebben de rijke burgers prachtige huizen kunnen bouwen en verbouwen. Om hun socioeconomische status te etaleren, bouwden ze nog verdiepingen bij.²⁵ Ook aan pakhuizen en andere stadsgebouwen hebben ze veel geld gepend. In een daarvan, de ‘Strangers Hall’ (gebouwd in 1320, herbouwd in de 15de eeuw, nu museum) woonden de kooplieden en burgemeesters (vaak waren het dezelfde personen).²⁷ Zij hebben ook grote schenkingen gedaan voor de bouw en wederopbouw van parochiekerken. Men beweert (of waren het kwatongen?) dat deze donaties door de clerici werden aangemoedigd (tijdens de biecht?). Zij wezen de rijke burgers erop dat zij, door de soms dubieuze praktijken die zij gebruikten bij hun genadeloze competitie om zoveel mogelijk geld te verdienen, niet meer in staat van genade waren. Zij konden opnieuw een plaats in de hemel bemachtigen door rijke schenkingen aan het ‘kerkenbouwfonds’ te doen.²⁸

Religieus leven

De kerken die met deze schenkingen werden gebouwd, vergroot of herbouwd, worden/ werden in East Anglia (‘Oost-Engeland’) ‘*wool churches*’ genoemd. Zo werd in Norwich de St. Peter Mancroft-kerk in de 15de eeuw herbouwd met gelden afkomstig van rijke handelaars.²⁵ Deze parochiekerk is een van de 31 middeleeuwse kerken die nu nog in het stadscentrum aanwezig zijn. Dat is veel, maar in het midden van de 13de eeuw waren er een 60-tal kerken en kapellen²⁵ en in 1520, voor de plunderingen en verwoestingen tijdens de Reformatie, waren er nog steeds 46 kerken voor de amper 11.000 inwoners.²⁹

Afb. 1 De nu nog bestaande parochie- en kloosterkerken in Norwich. Aan drie kerken woonden kleine gemeenschappen die in veel opzichten geleken op begijnengemeenschappen. In een kluis die uitgaaf op het koor van de kleine kerk die aan St. Julian was gewijd, woonde de mystica Juliana van Norwich. Gedeeltelijk overgenomen uit:

<http://homepages.rootsweb.ancestry.com/~djmurphy/loveland/normap.htm>

Alleen al door de aanwezigheid van zoveel parochie- en kloosterkerken zou Norwich kunnen worden omschreven als de ‘meest religieuze stad’ in het laatmiddeleeuwse Europa. Er waren trouwens nog meer uitingen van religieus leven.^{14, 29} Naast de in 1101 gestichte benedictijnerpriorij, die verantwoordelijk was voor de toen in opbouw zijnde kathedraal (gestart in 1096)³¹, hebben in de 13de eeuw vier mannelijke orden in Norwich hun huizen gesticht. Dat waren in 1226 de dominicanen en franciscanen, in 1256 de karmelieten en tussen 1272 en 1293 de augustijnen.³¹

Voor vrouwen was er niet zoveel keus. Rond 1146 startten twee zussen, waarschijnlijk benedictinessen, met de bouw van een priorij. De benedictinessenpriorij ‘*priory of Carrow*’ was eerst bedoeld voor de priorin en negen nonnen, later voor twaalf nonnen.³¹

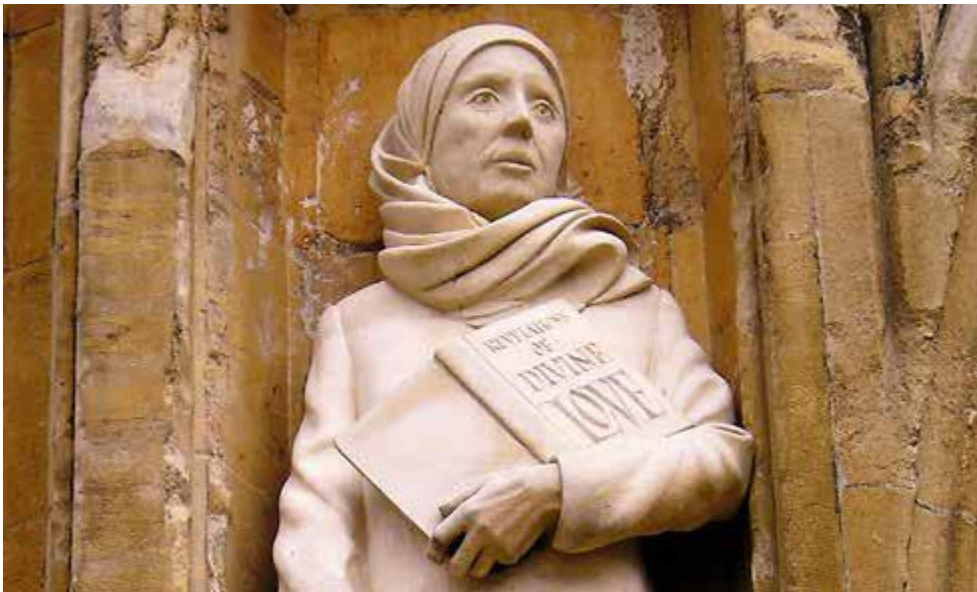
‘Informeel religieus’ leven

In veel laatmiddeleeuwse Engelse steden was ‘informeel religieus’ leven buiten het priesterschap en de erkende kloosterorden populair. Vooral Norwich was niet alleen koploper qua aantal parochies, maar ook qua aantal leken -- mannen en vrouwen -- die als ‘recluse’ (kluizenaar (ster) die zich heeft laten inmuren) of kluizenaar (heremiet) leefden. Vanaf de 13de eeuw tot de vroege 16de eeuw leefden er ongeveer 50 kluizenaars (alleen mannen; vrouwen mochten toen niet als kluizenares in afzondering leven³²) of reclusen (bijna allemaal vrouwen). In 1247 schonk John Boude legaten aan de reclusen van de nog in opbouw zijnde St. Peter Hungate-kerk.³³ In de late 13de en begin 14de eeuw zouden er, zoals aan de St. Peter-kerk, een zestal reclusen binnen de wallen hebben gewoond.¹⁴

Julian of Norwich

Gedreven door de liefde

Een van die zes reclusen was Julian (Juliana) van Norwich (°1342 - † na 1416). Volgens de katholieke theoloog Thomas Merton O.C.S.O. (†1968) was zij, samen met de zaligverklarde kardinaal John Henry Newman (†1890), de belangrijkste Engelse theoloog.³⁴ Zij wordt alleszins aangezien als een van de grootste Engelse mystica's en de eerste vrouwelijke auteur die, hoewel ze mogelijk Latijn kende³⁰, in het Middelenegels schreef, opdat iedereen haar zou begrijpen. In haar boek *Revelations of Divine Love* (Openbaringen van de Goddelijke Liefde) beschrijft en bespreekt (verklaart) zij in een sobere en krachtige stijl, zonder ooit in sermoenen of zedepreken te vervallen, een indrukwekkende reeks van zestien visioenen ('*showings*') die haar in twee dagen ('de dertiende dag van mei 1373') tijdens haar ziekte door de Heer werden toegezonden.³⁴ Deze dame wil haar lezers vooral doen begrijpen dat 'alles liefde is in de Liefde zelf'.³⁴

Afb. 2 Beeld van Juliana van Norwich bij de hoofdingang van de (anglicaanse) kathedraal. Een eerste versie van haar boek *Revelations of Divine Love* schreef ze in 1373, kort na de visioenen (dit wordt de korte versie genoemd). Een herwerkte en uitgebreide versie, waarin ze de theologische implicaties van de "Lesson of love" die ze van God ontving bespreekt, verscheen na twintig jaar studie en contemplatie. Foto: Julian-of-Norwich medievalists.net

Juliana leefde in turbulente tijden³⁵: 1321/1322 waren slechte jaren voor Oost-Engeland. De graanopbrengst was lager dan normaal en er waren overvloedige regens, overstromingen, een uitbraak van leverbot (*Fasciola hepatica*) bij schapen en de veepest (runderpest) bij runderen.³⁷ Een en ander veroorzaakte woekerprijzen en hongersnood. In 1337 startte de Honderdjarige Oorlog. Juliana heeft tussen 1348/1349 en 1378 ten minste drie zware pestpandemieën overleefd.³⁷ Zoals in heel Oost-Engeland^{37, 38, 39} daalde de bevolking in Norwich door de pest met 50 tot 68% (in 1330 waren er 25.000³⁷ inwoners; in 1370 waren er nog slechts een 8000-tal²⁹). Van 1337 tot 1417 was er het westerse (grote) schisma, waarbij de paus en 'tegenpaus', die allebei onfeilbaar beweerden te zijn, elkaar excommuniceerden. In juni 1381 was er de Engelse Boerenrevolte en de harde militaire onderdrukking ervan onder leiding van de bisschop van Norwich.³⁷ Op het einde van de 14de eeuw formuleerde Wycliff zijn kritiek op de kerk en kerkelijke praktijken en zijn bezwaren tegen de transsubstantieel leer [volgens Wycliff is de verrezen Christus wel spiritueel aanwezig in het brood, maar niet letterlijk].⁴⁰ Uit zijn gedachtegoed ontstaat in Engeland een grote hervormingsbeweging, de

Lollarden. Zij gebruiken de kritiek van Wycliff op de kerkelijke praktijken in hun strijd tegen de rijke en corrupte geestelijken, die alleen maar uit zijn op eigen werelds gewin.⁴⁰ Zij ijveren vooral voor een hervorming van de Kerk. In 1415 wordt deze ‘ketterse’ beweging bloedig onderdrukt. Sommige leden kwamen op de brandstapel terecht en werden begraven bij de St. Juliana-kerk, waar de mystica als recluse woonde.^{35, 37} Ook Juliana moet problemen gehad hebben: zij leefde zoals velen tot lang na de 15de eeuw, toen vrouwen van de kerkelijke autoriteiten hun mond moesten houden en hun kennis zeker niet in de volkstaal mochten verspreiden. Zij antwoordde als volgt: “Zou ik, omdat ik een vrouw ben, geloven dat ik niet tot u mag spreken over de goedheid van God, vooral nu ik gezien heb (...) dat het Zijn wil is dat het bekend zou worden?”⁴¹

Als je bedenkt in wat voor tijd zij leefde, is Juliana onvoorstelbaar optimistisch. Dat was geen oppervlakkig optimisme, maar een blijmoedig vertrouwen op Gods toekomst.⁴¹ Father John Julian noemt haar een theologische optimist.⁴² Zij schrijft: “Ik heb van Gods genade geleerd dat ik standvastig in het geloof moest blijven en dat ik dus sterk en volmaakt moest geloven dat alles goed eindigt.”^{43, 44} “*All shall be well, and all shall be well and all manner of thing shall be well.*” Of zoals Benedictus XVI het uitdrukte: “Alles zal goed gaan” en “Alles dient voor het goede”.⁴⁴ Juliana legt ook de nadruk op het ‘moederschap’ van God, geopenbaard in onze Heer Jezus. Zij spreekt over Maria, de moeder des Heren en van alle gelovigen, die als moeder het beeld draagt van de kerk... Maar het meest spreekt zij over “onze Moeder Jezus”.⁴¹

“Dit schone en liefelijke woord Moeder...; het is zo zoet, dat het werkelijk alleen van Hem gezegd kan worden”.⁴¹ Zij geloofde dat God niet verbolgen³⁰ is op de mensheid en dat Hij op een dag alles goed zal maken.³⁵ “Gramschapis niet in God, alleen bij onszelf.”^{30, 42} Of zoals zij het schrijft: “*God is that goodness which can never be angry*”³⁰ en “*Our Lord was never angry, nor ever shall be*”.⁴²

Hoewel zij nooit officieel gecanoniseerd werd, staat ze bekend als “Saint Julian of Norwich” en wordt ze in de katholieke kerk op 13 mei en in de anglicaanse en lutherse kerken op 8 mei herdacht.³⁵

‘Begijnen’

Over het leven van Juliana voor ‘de dertiende dag van mei 1373’ (zie boven) is niets geweten. Uit haar geschriften kan worden verondersteld dat zij thuis bij haar moeder woonde, die Juliana tijdens haar ziekte verzorgde en mogelijk aanwezig was tijdens de visioenen.⁴⁵ Pas na haar visioenen is zij in een kluis bij de St. Julian-kerk gaan wonen. Toen telde ze dertig winters en een half.³⁴ Men kan alleen maar speculeren of zij contacten had met de ‘begijnen’ die in haar omgeving woonden.^{30, 35} Het zou kunnen dat zij op een of andere manier geaffilieerd was aan een gemeenschap van vrome lekenvrouwen (begijnen?).³⁰

Drie gemeenschappen die leefden als ‘begijnen’

Pas vanaf 1427 is er enige zekerheid dat er in de St. Swithin-parochie tot 1444 een kleine vrouwengemeenschap van ‘kuislevende zusters’, ook ‘arme vrouwen’ genoemd, woonde die volgens Norman Tanner 14 leefden zoals de “*beguines*” van continentaal Europa. Dat wil niet zeggen dat er voor 1427 of zelfs voor 1373 geen ‘begijnen’ leefden. Zoals onder meer in Duitsland en de Lage Landen zullen individueel wonende ‘begijnen’ zich pas later bij een bestaande of nog te stichten gemeenschap aansluiten. Gezien de vele contacten van kopers en verkopers met onder meer Brugse makelaars, kredietverstrekkers en gilden -- er wordt beweerd dat Norwich meer handelscontacten met de Lage Landen dan met andere

Engelse centra had -- is het niet verwonderlijk dat er in Norwich gemeenschappen van aan God toegewijde lekenvrouwen, die men in de Lage Landen begijnen noemde, ontstonden.²⁹ Er is zeker een voorbeeld: er woonden van 1442 tot 1472 aan de St. Laurence-kerk een drietal 'arme vrouwen', die onder de gelofte van kuisheid een aan God toegewijd leven leidden. Zij hadden vanaf 1442 een huis ter beschikking, dat eigendom was van John Asger.^{14, 15} John Asger was een uit Zeeland afkomstige Brugse koopman. Hij was een van de rijke handelaars die door het verwerven van eigendommen voldeed aan een van de voorwaarden om burger van Norwich te worden. Asger woonde zelf in Charing Cross en bezat ook het bovenvermelde huis aan de St. Laurence-kerk.

Afb.3 John Asger blue plaque, geplaatst door de Norwich Heritage Economic and Regeneration Trust¹⁶

Hij moet tot de 'elite' behoord hebben: in 1416 was hij 'sheriff', belast met bestuurlijke en juridische taken, en in 1426 werd hij tot 'mayor' (burgemeester) gekozen. Hij overleed in 1436¹⁵ en werd begraven in het schip van de St. Laurence-kerk. Dat is zes jaar voor de bovenvermelde datum waarop vrouwen hun woning betrokken. De woning heeft hij, of zijn in Zeeland geboren zoon die ook een burger Van Norwich was en in 1436 overleed¹⁵, mogelijk bij testament (?) aan de 'begijnen' geschonken. Het is ook mogelijk dat zijn Vlaamse echtgenote Katherine de schenkster was. Daarmee linkte hij of zij alleszins het 'begijnenconventje' aan het Brugse begijnhof of volgens Tanner aan de Lage Landen, het centrum van de begijnenbeweging.¹⁴

In de eerste helft van de 15de eeuw zou er dicht bij de St. Peter Hungate-kerk, nu een centrum voor middeleeuwse kunst, aan Elm Hill een aantal aan God toegewijde lekenvrouwen hebben gewoond.^{13, 14} De 18de-eeuwse historicus Blomefield vermeldt dat een middeleeuwse vrouwengemeenschap in een huis woonde dat rechtstreeks toegang had tot het kerkhof.^{46, 47} Vanop het hof konden de bewoners via de 'noorddeur' in de St. Peter Hungate-kerk, waar ze de goddelijke diensten konden bijwonen. Het huis in vakwerk met strodak, dat sinds 1845 bekend staat als 'The Britons Arms', wordt voor het eerst vermeld in 1347.³³ Het heette toen 'Le Godes House', wat erop kan wijzen dat het met de kerk te maken had. Het zou kunnen dat het in de 14de eeuw eigendom was van de kerk en als woonst voor geestelijken werd gebruikt.

Het was zeker ook zeer geschikt om een aantal van bovenvermelde dames te huisvesten. Er waren twee verwarmde kamers op elk van de drie verdiepingen en ook op de vliering.^{13, 33}

Afb. 4-5: Britons Arms is het enige huis op Elm Hill dat in 1507 ontsnapte aan een brand. De kelders dateren uit de 13de eeuw. Volgens de 'blue plaque'¹⁶ aan de zijkant van het huis was het in het begin van de 15de eeuw een 'beguinage'. Nu zouden we het een 'convent' of 'convent beguinage'¹⁶ noemen. Foto: geograph-4580274-by-Martin-Bodman

In de meeste toeristische brochures en online teksten wordt dan ook vermeld dat in het begin 'Britons Arms' een 'beguinage' was, verbonden met de St. Peter-kerk. Er woonde een groep alleenstaande vrouwen die hun leven wijdden aan gebed en werken van naastenliefde. Zij

werden onder meer de ‘zusters van St. Peter’, de ‘zusters van Hunsgate’ (Houndsgate, Hondenstraat) en soms ook ‘de weduwen’ genoemd. Bovendien wordt meestal vermeld dat het de enige ‘beguinage’ in Engeland was.^{13, 16, 48, 49}

In een studie van historica Franziska Callaghan³³, in opdracht van de Norwich Preservation Trust, wordt echter aangetoond dat dit huis al in 1362 geen eigendom meer was van de kerk en vanaf het einde van de 14de eeuw tot het begin van de 15de eeuw bewoond werd door ‘barbier-heelmeesters’. Van 1407 tot 1421 werd het gebouw verbouwd. In 1506 werd het huis opnieuw verkocht. De koper heeft toen veel geluk gehad: door het feit dat het geen rijhuis was, ontsnapte het in 1507 aan de brand die bijna alle andere huizen op Elm Hill vernietigde. Tot ca. 1760 woonden er nog alleen rijke kooplieden, vooral degenen die betrokken waren bij de wolhandel. In de door historica Callaghan opgestelde tijdlijn³³ is er geen enkele referentie die verwijst naar een ‘beguinage’ en zelfs niet naar een kleine vrouwengemeenschap die in dit nog steeds bestaande huis (nu koffiehuis en restaurant) zou hebben gewoond. Zij schrijft dat deze dames mogelijk naast Britons Arms hebben gewoond, maar volgens de auteur Beecheno die ze aanhaalt, zouden ze daar in een kamer hebben geleefd.³³ Dat mochten de begijnen bij ons alleszins niet.

Nawoord

Er woonden in Norwich gedurende een korte tijd in een paar kleine gemeenschappen dames die volgens Norman Tanner zoals begijnen leefden. Waarschijnlijk werden zij vooral gesteund door handelaars uit de Lage Landen die in Norwich woonden. Dat er na 1472 (tot op heden) geen gegevens over dergelijke gemeenschappen meer beschikbaar zijn, zou erop kunnen wijzen dat er zich toen bijna geen handelaars uit de Lage Landen in Norwich vestigden. De handel in wol en afgewerkte producten in Brugge en later in Antwerpen gebeurde door de Engelse ‘merchants’ zelf.¹⁷ Het is ook mogelijk dat de aan God toegewijde lekenvrouwen, die waarschijnlijk ook zieken verzorgden tijdens de vele pestjaren die Engeland van 1428 tot 1471 teisterden, overleden zijn.

Dat de begijnenbeweging in Engeland geen voet aan de grond kreeg, is mogelijk het gevolg van het succes van de reclusebeweging. Mevrouw Mulder-Bakker verwoordt het in haar boek *Lives of Anchoresses*³² als volgt (vrije vertaling):

“Het vasteland had begijnen en andere devote vrouwen, maar Engeland een bijna exclusieve claim op honderden reclusen.”

Hugo Vanden Bossche

Literatuur

1. Vanden Bossche H. (2013) *Begijnen, begijnhoven en het begijnhof van Turnhout*, De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout/ Brepols Publishers, Turnhout, pp. 16, 17, 65
2. Vanden Bossche H. ‘*De middeleeuwse Begijnenbeweging 12de-13de eeuw*. Deel 1: *het bisdom Luik*, Begijnhofkrant 53 (2016), p. 2-8
3. Philippen L.J.M. (1918) *De begijnhoven. Oorsprong, geschiedenis, inrichting*, Veritas, Antwerpen, pp. XIV, 34
4. Vanden Bossche H. ‘*De middeleeuwse Begijnenbeweging 12de-13de eeuw*. Deel 2: *een Europese beweging*, Begijnhofkrant 54 (2016), p. 2-8
5. Simons W. (1994) *Begijnen in de Middeleeuwen*, In: *Begijnen en begijnhoven*, Algemeen Rijksarchief, Brussel, p. 7-25
6. Simons W. (2001) *Cities of Ladies. Beguine communities in the Medieval Low Countries, 1200-1565*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 5, 35, 48, 49, 121, 141, 168
7. Simons W. (2017) *De historische begijnenbeweging in Europa en in de Nederlanden*, Internationaal Wetenschappelijk Congres ‘Begijnenbeweging, gisteren en vandaag’, woensdag 23 augustus 2017, Waalse Kerk Breda, p. 11-20, http://www.begijnhofbreda.nl/wpcontent/uploads/2016/12/Binnenwerk_congres-2.pdf

8. Jansen K.L. (2001) *The making of Magdalen. Preaching a popular devotion to the late Middle Ages*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, p. 107
9. Marchal P. *De Duitse begijnenbeweging in de middeleeuwen*, *Begijnhofkrant* 54 (2016), p. 9-14
10. Wehri-Johns M. (2004) *Beginen und Begarden*, *Historisches Lexicon der Schweiz*, <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D11529.php>
11. Stevenson F.S. (1899) *Robert Grosseteste, Bishop of Lincoln*, MacMillan, London, pp. 83, 335
12. Lewis N. (2013) *Robert Grosseteste*, <https://plato.stanford.edu/entries/grosseteste/>
13. Williams N. (2007) *The Britons Arms, Elm Hill – the only surviving medieval beguinage in England*, <http://www.heritagecity.org/research-centre/at-leisure-in-norwich/the-britons-arms.htm>
14. Tanner N. (2009) *Ages of Faith: Popular Religions in late medieval England and Western Europe*, L.B. Tauris & Co. Ltd., London, pp. 62-64
15. Tanner N. (1984) *The Church in late medieval Norwich 1370–1532*, Brepols Publishers, Turnhout, pp. 64, 65, 66, 130, 203
16. Chandler M. (2014) *The Norwich plaque guide*, The History Press, Gloucestershire, <http://www.blueplaqueplaces.co.uk/johnnager-blue-plaque-in-norwich>
17. Van Houtte J.A. (1992) *Het verleden van Europa. Twintig eeuwen sociaal-economische geschiedenis*, Davidsfonds, Leuven, p. 32, 156, 200
18. Van Meerhaeghe M. (1951) *De economie*, In: Lamberty M., Lissens R.F. (eds.) *Vlaanderen door de eeuwen heen*, Deel 1, Elsevier/Brussel, p. 251
19. Nicholas D. (2015) *Vlaanderen in de Middeleeuwen* (vertaling Johan Op de Beeck), Horizon, Overamstel Uitgevers, Amsterdam
20. De Beer A. (2014) *Filippa van Henegouwen*, In: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Henegouwen>
21. Blyth G.K. (1842) *The Norwich guide and directory*, An historical and topographical description of the city and its hamlets, with an account of the public charities, R. Hastings, London, p. 56
22. Amory D. (2014) *The Flemish origins, history, culture and migrations of the Flemings*, Publisher Edgard Adriaens, Belgium, p. 47
23. Lambert B., Pajic M. *Immigration and the Common Profit: Native Cloth Workers, Flemish Exiles, and Royal Policy in Fourteenth- Century London*, *Journal of British Studies* 55 (2016), p. 633-657
24. <https://pastinthepresent.net/2017/06/01/norwichs-medieval-wealth-discovering-acity-built-on-wool/>
25. Alsford S. *History of Medieval Norwich. Effects of the Conquest. New settlers and their influence on Norwich*, <http://users.trytel.com/tristan/towns/norwich3.html>
26. Winder R. (2004) *Bloody Foreigners: the story of immigration to Britain*, Hachette Digital, London
27. Leijdsman G. (2008) *Norwich heeft veel te bieden: Middeleeuws erfgoed in levendig jasje*, *Archeologie Magazine* nr. 2 (2008), p. 16-19
28. *Norwich god and mammon in medieval Norwich*, <https://inscapetours.co.uk/inscape-travel/norwich/>
29. Rawcliff C., Wilson R.G. (editors) (2004) *Medieval Norwich*, Cambridge University Press, Great Britain, p. 324; Finch J. *The churches*, p. 58; Dunn P. *Trade*, p. 214; Frost R.H. *The urban elite*, p. 235
30. Jantzen G.M. (2000) *Julian of Norwich: Mystic and Theologian*, Paulist Press, New York/ Mahwah, New Jersey, p. XXI, XXII, 7, 19, 180
31. *A History of the County of Norfolk: Volume 2*, ed. William Page (London, 1906), *British History Online*, pp. 317-328, 351-354, 428-433, <http://www.british-history.ac.uk/vch/norf/vol2/>
32. Mulder-Bakker A.B. (2005) *Lives of Anchoresses. The rise of the urban recluse in medieval Europe*. (translated by Myra Heerspink-Scholz), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, p. 4-5
33. Callaghan F. (2013) *Britons Arms History and development*, Prepared by Contura Historic Buildings Consultancy for Norwich Preservation Trust
34. Rolf V.M. *A re-appreciation of Julian of Norwich's 'gospel of love'*, *America*, The Jesuit Review, May 11, 2017, www.americanmagazine.org
35. Standaert B. (2005) *De schat van God. Over de Vreze des Heren. Een zoektocht door 25 eeuwen spiritualiteit*, Lannoo, Tielt, Brief 17, pp. 143-144

36. *Saint Julian of Norwich*, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Saint_Julian_of_Norwich
37. Pribyl K. (2017) *Farming, famine and plague: the impact of climate in Late-Medieval England*, Springer, Cham, Switzerland, pp. 13, 119, 125, 126
38. Gasquet F.A. *The Great Pestilence (A.D. 1348-9)*, CreateSpace Independent PublishingPlatform, 2014. Originele uitgave: F.A. Gasquet, *The Great Pestilence (A.D. 1348-9): Now Commonly Known as the Black Death*, S. Marshall, Hamilton, Kent & Company, 1893, hoofdstuk 8
39. Williams B. (1996) *Plague in England national epidemics*, <http://urbanrim.org.uk/plague%20list.htm>
40. Van Schaik J. (2016) *Ketters Een geschiedenis naast de Kerk*, Davidsfonds, Leuven, p. 140-142
41. Barth K. *Juliana van Norwich en de liefde*, In de waagschaal, <https://www.karlbarth.nl/norwich-liefde/>
42. Father John-Julian, O.J.N. (2009) *The complete Julian of Norwich*, Paraclete Press, Brewster Massachusetts, pp. 5, 8
43. Gerda Valkenborgh (1994) *Alles komt goed. Visioenen*, Averbode/Kampen, 1994
44. Paus Benedictus XVI *Juliana van Norwich*. Audiëntie 1 december 2010, bewerkt 2014, RK Documenten, <https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=3884>
45. Beer, F. (1992) *Women and Mystical Experience in the Middle Ages*, The Boydell Press, Woodbridge, Suffolk, p. 130
46. Ayers B. (1948) *Cities, cogs and commerce: archeological approaches to the material culture of the North Sea world*, In: Bradfer- Lawrence H., McClenaghan B., Millican P. *et al.* (1948) *Norfolk Record Society*, Wyman & Sons Limited, London, p. 160
47. <http://www.norfolkchurches.co.uk/norwichpeterhungate/norwichpeterhungate.htm>
48. Ross D. *Elm Hill, Norwich | History & Photos | Historic Norwich Guide*, Britain Express, The Briton's Arms, <http://www.britainexpress.com/counties/norfolk/norwich/elm-hill.htm>
49. Mann S.A. (2013) *More on the Norwich Beguinages*. <http://supremacyandsurvival.blogspot.be/2013/06/more-on-norwich-beguinage.html>